

Práva lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob v Evropské unii

Článek 21, který patří do kapitoly „Rovnost“ Listiny základních práv a svobod Evropské unie věnované, zakazuje diskriminaci na základě sexuální orientace.

Politické souvislosti

Vývoj v posledních letech nasvědčuje narůstajícímu povědomí o právech lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob v Evropské unii. Rámec právních předpisů zakazujících diskriminaci posiluje Lisabonská smlouva spolu s právně závaznou Listinou základních práv Evropské unie. EU je nyní povinna ve všech svých politikách a činnostech bojovat proti diskriminaci včetně diskriminace na základě sexuální orientace.

Na mezinárodní úrovni byl konsenzus ve věci nutnosti bojovat proti diskriminaci na základě sexuální orientace a pohlavní identity znovu důrazně potvrzen přijetím dvou doporučení a jednoho usnesení Výboru ministrů a Parlamentního shromáždění Rady Evropy.

V této souvislosti požádal v roce 2009 Evropský parlament agenturu FRA o průzkum situace lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob poté, co byly v některých členských státech EU přijaty právní předpisy omezující práva těchto osob.

Hlavní zjištění

Zpráva agentury FRA na téma *Homofobie, transfobie a diskriminace na základě sexuální orientace a pohlavní identity* odhaluje tři základní problémy, kterým lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientované osoby v Evropské unii čelí: jsou nuceny žít v tichu a nenápadně, jsou terčem násilných útoků a nedostává se jim rovného zacházení, například v zaměstnání, ze strany pronajímatelů nebo při pohybu v rámci Evropské unie.

Smíšený vývoj

Pokud jde o ochranu práv lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob, vývoj právních předpisů se v jednotlivých členských státech EU různí. Výzkum agentury FRA určil šest hlavních (vzájemně propojených) problematických oblastí, kde lze nalézt jak pozitivní, tak negativní trendy:

• Svoboda shromažďování a projevu

Překážky nebo agresivní protesty namířené proti akcím na podporu lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob stejně jako zlepšení ochrany demonstrantů; zákaz informování nezletilých o vztazích osob stejného pohlaví.

• Nenávistné výroky a nenávistně motivované trestné činy

Omezená ochrana před netolerantními a násilnými činy namířenými proti lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaným osobám, pouze malý počet členských států rozšiřuje využití trestního práva na boj proti takovým incidentům.

• Nerovné zacházení a diskriminace

Navzdory judikatuře Evropské unie zůstává ochrana transsexuálně orientovaných osob nejasná; značný počet orgánů pro rovné zacházení se však zabývá sexuální orientací v kontextu zaměstnání a mimo něj.

• Volný pohyb a slučování rodin

Zásada rovného zacházení je v této souvislosti uplatňována nerovným způsobem: některé členské státy EU omezují nebo odmítají uznávat partnerství a manželství osob stejného pohlaví uzavřená v jiném členském státě, zatímco jiné členské státy své právní předpisy v této oblasti rozšiřují.

• Mezinárodní ochrana lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných žadatelů o azyl

Mnoho členských států nadále zastává názor, že žadatelé o azyl, kteří hledají ochranu před pronásledováním z důvodu své sexuální orientace či pohlavní identity, nemají na tuto ochranu nárok, pokud mohou ve svých vlastních zemích žít, aniž by se „odhallili“.

• Změna pohlaví

Obtíže při přístupu k léčbě, při dosahování právního uznání a rovného zacházení ve většině oblastí společenského života, i když některé členské státy EU tuto situaci ulehčují.

Nerovné podmínky

Tento smíšený vývoj ukazuje, že pokrok v celé Evropské unii probíhá různým tempem a nestejně: v členských státech EU přetrvávají zásadní rozdíly. Překážky lze do velké míry přičítat přetrvávající netoleranci a negativním postojům vůči lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaným osobám.

Právní předpisy a veřejné přijetí jdou ruku v ruce

Nevyrovnané trendy v rámci Evropské unie mohou odrážet či posilovat negativní postoje a stereotypní přístupy vůči lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaným osobám. Rovná práva v právních předpisech jsou nezbytná a v některých oblastech jsou potvrzována. Veřejné pochopení a přijetí však lze těžko dosáhnout pouze právními prostředky a vyžaduje to rovněž dialog a účast vlád a občanské společnosti na zvyšování povědomí o právech lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob.

V tomto ohledu poskytuje členským státům EU užitečné vodítko jak zlepšit dodržování, ochranu a prosazování práv lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob doporučení Rady Evropy o opatřeních pro boj proti diskriminaci na základě sexuální orientace či pohlavní identity. Provádění tohoto doporučení přispěje k vypracování obecnějšího přístupu k naplňování uvedených práv.

Proaktivní iniciativy

Některé vnitrostátní vlády přijímají komplexní plány ochrany práv lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob. Například:

Nizozemsko přijalo komplexní dokument politiky pro lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientované osoby na období let 2008–2011 nazvaný „Prostě gay“. Dokument představuje národní akční plán zahrnující 60 různých opatření včetně 24 projektů sponzorovaných různými ministerstvy s cílem zlepšit společenské přijetí a posílit postavení lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob.

Ve Švédsku vládní agentura pomáhá v „boji s institucionalizací heterosexuality ve společnosti“ a jejím úkolem je prosazovat demokracii, toleranci a lidská práva.

Spojené království nyní do svého „Vládního programu“ zařazuje pracovní program, který má „řešit zastaralé předsudky a zajistit rovné šance pro všechny, bez ohledu na jejich sexuální orientaci či pohlavní identitu“.

Řada členských států EU – Estonsko, Francie, Německo, Nizozemsko, Spojené království a Španělsko – přijala opatření na podporu vzdělávání a dialogu, zvláště ve školách a vzdělávacích zařízeních, s cílem vystoupit proti negativním postojům vůči homosexualitě a lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaným osobám.

Poradenství založené na důkazech

Ze zjištění srovnávacích analýz agentury FRA vyplývá, že dlouhodobě pozitivní vývoj v oblasti ochrany před diskriminací na základě sexuální orientace a pohlavní identity by bylo možné dosáhnout prostřednictvím proaktivních a koordinovaných opatření, jako je například:

- posilování a vylepšování pozitivních prvků vývoje ve všech hlavních oblastech politiky,
- mobilizace zdrojů a pomoci členským státům EU pro zlepšování pokroku při plnění doporučení Rady Evropy o ochraně práv lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob,
- podpora iniciativ ve spolupráci s občanskou společností s cílem dosáhnout většího pochopení, přijetí a respektování zkušeností lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob.

Stanoviska agentury FRA upozorňují konkrétněji na tato opatření:

- podpora snahy o „horizontální směrnici“ zajišťující rovnou ochranu před diskriminací z jakéhokoli důvodu včetně sexuální orientace,
- snaha vyhnout se využívání výjimek na základě „veřejného pořádku“ k uvalování zbytečných omezení na akce týkající se lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob a jiných projevů jejich identity či vztahů,
- zajištění práva na objektivní informace o lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osobách a jejich vztazích a práva žít v otevřeném a začleňujícím prostředí, což je zvláště důležité pro lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientované děti,
- zajištění ochrany před homofobními a transfobními incidenty na stejné úrovni, na jaké je poskytována ochrana před nenávisťnými výroky a nenávisťně motivovanými trestnými činy motivovanými rasismem či xenofobií,
- zajištění řádného uplatňování stávající právní ochrany transsexuálně orientovaných osob stanovené v právních předpisech EU a výslovného začleňování „pohlavní identity“,
- začlenění partnerů stejného pohlaví žijících v manželství, registrovaném partnerství nebo ve svazku *de facto* do definic „rodinného příslušníka“ v kontextu volného pohybu a slučování rodin,
- uznání sexuální orientace a pohlavní identity jako důvodu pronásledování a lepší pochopení a řádné vyřizování žádostí o azyl, zvláště s cílem předejít ponižujícímu a dotěrnému posuzování věrohodnosti nároků na základě sexuální orientace a pohlavní identity,
- pochopení pohlavní identity jako prvku soukromého života a sebeurčení a nikoli jako psychické poruchy, zejména v oblasti změny evidovaného pohlaví nebo úpravy jména v úředních dokladech,
- prosazování vyváženějšího veřejného mínění ve věci lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob usnadněním dialogu mezi skupinami lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob, sdělovacími prostředky, politickými představiteli a náboženskými institucemi, například pomocí společného přístupu a partnerství více subjektů.

Další informace:

Srovnávací právní analýza agentury FRA *Homofobie, transfobie a diskriminace na základě sexuální orientace a pohlavní identity – aktualizace 2010* je dostupná na internetové adrese:

fra.europa.eu/fraWebsite/research/publications/publications_en.htm

Přehled činností agentury FRA v oblasti práv lesbicky, homosexuálně, bisexuálně a transsexuálně orientovaných osob je k dispozici na internetové stránce agentury FRA na adrese:

fra.europa.eu/fraWebsite/lgbt-rights/lgbt-rights_en.htm